

Ed Caesar

DVE URI

*Maratonski čas
na meji mogočega*

Ed Caesar

DVE URI

*Maratonski čas
na meji mogočega*

Prevedel Sandi Kodrič

UMco

Ljubljana, 2016

Ed Caesar

DVE URI

Maratonski čas na meji mogočega

Two Hours

The Quest to Run the Impossible Marathon

Copyright © 2015 by Ed Caesar

© za Slovenijo in prevod: UMco d. d., 2016

Prevod: Sandi Kodrič

Izdajatelj in založnik: UMco, d. d.
Zbirka Preobrazba

Urednik: dr. Samo Rugelj
Pomočnica urednika: Renate Rugelj
Oblikovanje ovitka: Aleš Cimprič
Slika na naslovnici: Depositphotos
Postavitev: Klara Jarc
Tisk: Primitus d.o.o.

Naklada: 400 izvodov, 1. natis
Ljubljana, 2016

Brez pisnega dovoljenja založbe je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, skupaj s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki, v okviru določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

796.422.16

CAESAR, Ed

Dve uri : maratonski čas na meji mogočega / Ed Caesar ;
prevedel Sandi Kodrič. - 1. natis. - Ljubljana : Umco, 2016. -
(Zbirka Preobrazba)

Prevod dela: Two hours

ISBN 978-961-6954-62-4

285838336

UMco d. d., Leskoškova 12, 1000 Ljubljana
tel.: 01/ 520 18 39, e-pošta: bukla-urednistvo@umco.si, www.bukla.si

Za Chloë

VSEBINA

1. PODRITE TA ZID	11
2. SANJAČI MED NAMI	31
3. DOBRODOŠLI V SKYLANDU	55
4. SLEPEČE LUČI VELEMEST	73
5. KARKOLI JE MOGOČE. VSE JE MOGOČE.	107
6. OTROCI, TO JE BILO RESNIČNO	133
7. VSAKDO NE MORE TEČI KOT GEOFFREY MUTAI	153
8. SAMO S KRVJO	177
9. ON UBIJE VSE DRUGE	193
10. RAZBITE SKALE	209
PRIPIS	225
ZAHVALA	227
KONČNE OPOMBE	231

Človeških poslov tok kipi in pada:
izrabi plimo, k sreči te privede;
zamudi jo, in vso življenja pot
se moraš v stiski med klečevjem viti.
Mi plujemo zdaj po nabreklem morju;
držimo struje se, dokler nam služi,
če ne, zgubljena ladja in tovor.

- William Shakespeare, Julij Cezar
[prevedel Oton Župančič]

Prvo poglavje

PODRITE TA ZID

SEPTEMBER 2012

V jasnem jesenskem berlinskem jutru se je Geoffrey Kiprono Mutai malo pred deveto pripravljaj, da bi pretekel maraton hitreje, kot ga je kadarkoli prej zmozel on sam ali kdorkoli drug na svetu. Pred njim je bil divje drzen cilj podvreči telo tako skrajnim naporom. Kar čutil je, kako ga to breme potiska proti tlom. Vsa leta bolečin za eno samo, današnjo priložnost. Po glavi so mu žuboreli različni glasovi. Najglasnejši mu je prigovarjal: *»Začnimo že vendar teči!«*

Mutai je visok 170 centimetrov in tehta 57 kilogramov. Njegov obraz je širok in ekspresiven, z visokim čelom, zašiljenimi uhlji in dolgimi lesketajočimi se zobmi. Največkrat je prijazen, ljubezniv in rad z nasmeškom poklepeta o novicah in vsakdanjih rečeh. Toda zdaj, v tem slovesnem trenutku, je bil videti ranljiv kot kak najdenček.

Za njim je stalo 41.000 tekačev. Stisnjeni med ograde so se zadevali drug ob drugega, nežno kot valčki, ki dosežejo valobran v luki. Poleg Mutaija, ki je bil na čelu kolone, je stalo še dva ducata poklicnih atletov, ki jih bo današnji dan ravno tako neizbrisno zaznamoval. Ko je Mutai končal z ogrevanjem, se je pod njegovo živooranžno tekaško majico videla kurja polt. Morda so bili živci ali mraz, morda oboje.

Mutai se je poskusil sprostiti z mislijo, da mu danes ni treba zmagati ali ustvarjati zgodovine, da bi bil srečen. *Kjerkoli na stopničkah bi bilo v redu*, mu je šepetal glas razuma. *Maraton je težka reč. Marsikaj se lahko zgodi.*

Vedel je, da se s tem samo slepi. Že res, da se v maratonu lahko zgodi marsikaj, tudi kaj takega, na kar tekač nima vpliva – vključno z nehoteno reakcijo telesa na stres med tekmovanjem. Noben športnik, pa naj bo še tak šampion, ne more vedeti, kdaj mu utegne krč ali poškodba pokvariti priložnost. Zato se je Mutai opominjal na to resnico – da bo dovolj, če se potruди. Čeprav je vedel, da ga nič razen zmage ne bo zadovoljilo in da utegne biti celo zmaga premalo, mu je to mentalno izmikanje nekako pomagalo pri sproščanju. Moral se je sprostiti, saj se je zavedal, da se z napetimi nogami ne da premikati.

Zmolil je kot običajno. Za prizanesljivost. Za moč in pogum. Da bi ga njegove žilave noge, v katerih je imel deset tisoče kilometrov treninga, ponesle še enkrat preko 42 kilometrov in 195 metrov. Ni molil za čudež. Nikoli ne bi prosil Boga za čudež.

Zdaj so bili okoli njega nasmehi: kipenje pričakovanj. Tudi sam se ni mogel upreti, da se ne bi nasmehnil. Kljub napetemu pričakovanju poka startne pištole je en del njega vsakič užival v teh pomensko nabitih sekundah – to

je bil bojevniški del njegove osebnosti. Zdaj bo dirkal. Da, in oči mesta in ljubiteljev tega športa bodo uprte vanj. Tisti hip ni bilo nobenega drugega kraja na svetu, kjer bi bil raje. Kmalu bo pokazal svoj najčistejši izraz na najbolj veličastnem odru, kar jih je, in to brez kakršnekoli besede. Če bo tekma potekala tako, kot je sanjal, ne bo postal le svetovni rekorder, temveč bo rešena tudi njegova čast. Vse to v malo več kot dveh urah.

Mutai je Kenijec,¹ pripadnik plemena Kalenjin in narečne skupine Kipsigis. Rojen je bil v vasici Equator, ki – kot nakazuje ime – leži ob ekvatorju na nadmorski višini okoli 2700 metrov v bujno poraščenem višavju zahodnega brega doline Rift Valley v istoimenski provinci. Mutai je mož, oče, sin, vnuk, nečak, bratranec, trener, poslovnež in lokalni veljak. Bogataš, ki je odraščal brez čevljev.

Ko so se minute prevesile v sekunde in je stal na startni črti berlinskega maratona v svojih peresno lahkah adidasah, se je zavedal, da je od njega finančno odvisnih ducat manj uspešnih atletov. Vedel je, da se nanj zanašajo njegovi družinski člani, da je on zaslužen za njihove hiše, hrano, televizijske sprejemnike, šolnine njihovih otrok in njihove avtomobile. Zavedal se je, da ima v tej tekmi možnost zaslužiti 40.000 evrov za prvo mesto in še dodatnih 80.000 evrov bonusov za doseženi čas (30.000 evrov za čas pod 2:04:30 in še dodatnih 50.000 za nov svetovni rekord), toda tudi tega, da bi z berlinsko zmago zapečatil še glavno nagrado pol milijona evrov za zmagovalca svetovne maratonske serije za sezono 2011/12. Nekaj bi k vsemu temu

primaknil še njegov sponzor Adidas. Po odšteti proviziji njegovega agenta bi lahko bil v času kosila bogatejši za pol milijona dolarjev. V njegovem domačem kraju bodo vse to opazovali sorodniki in prijatelji, zbrani okoli televizijskih sprejemnikov.

V teh zadnjih trenutkih miru je Mutai preganjal iz glave nečiste misli in konfliktne glasove. Poskušal se je zbrati. Psihologi govorijo o zenu podobnem stanju nagonskih dejanj, v katerem pride do največjih športnih dosežkov. Pravijo mu *flow*. Francoski kolesar Jean Bobet² je opisal podobno izkušnjo, ki jo je imenoval *la volupté*, ki je »delikatna, intimna in kratkotrajna. Pride, te prevzame, ti spodnese tla pod nogami in te zapusti. Namenjena je samo tebi. To je kombinacija hitrosti in miru, moči in miline. To je ena sama čista sreča.«

Mutai ima svojo besedo za to: duh. Svoj surovi režim treningov, dvesto kilometrov na teden, je prenašal, da bi se dokopal do tega občutka, da bi priklical duha. Tisoče ur trpljenja za nekaj sladkih minut: hitrost in mir, moč in milina. *Bolj intenzivno ko treniraš, si je pravil, lažje prikličeš duha ...* In on se ti približuje. V dosedanji športni karieri je duh dal Mutaiju pogum, da je na novo definiral maratonski tek, da je odpravil stara prepričanja o tem, kaj je mogoče; da je pregnal strah iz sebe v srca svojih tekmecev.

Danes, na ta hladni jasni berlinski dan, si je želel še enkrat razvneti maratonski svet. Ko je stal na čelu množice tekmovalcev, se je iz zvočnikov začela razlegati rožljajoča elektronska glasba, ki je spominjala na tisto, ki ustvarja napetost v televizijskih kvizih, preden voditelj oddaje razglasi, ali je kandidat osvojil glavni dobitek. Te zvoke je preglasil čokat mož z mikrofonom, ki je začel odštrevati

zadnje sekunde. *Deset! Devet! Osem! Sedem ...* Mutai je stal pri miru, v pričakovanju odrida. Tisti hip se je svet umaknil v ozadje. Mutai je postal instrument za izpolnitev ene same obveze – odteči maraton v manj kot dveh urah in treh minutah.

9:00. Startna pištola.

Med občinstvom je završalo, ko je bilo v zrak spuščениh na tisoče živomodrih balonov. Vodilni atleti so se izstrelili na pot in se hitro sestavili v gručo. Po nekaj sto metrih³ je bila ta skupina tesno za petami štirim elitnim zajcem, ki so – v črno-belih majicah, da se ločijo od drugih – tekli za beamvejem, na katerem je bil nameščen velik zaslon, ki je prikazoval pretečeni čas od starta in vmesni čas zadnjega kilometra.

Ob Mutaiju so tekli izvrstni tekmovalci. Dennisa Kimetta je »odkril«⁴ sam Mutai leta 2008 in je zdaj treniral v njegovi skupini. Tekmeci so mu nadeli vzdevek Afričan zaradi njegove kot premog črne polti. Hitro se je razvijal in je malo pred tem, leta 2012, postavil svetovni rekord na 25 kilometrov. Danes je tekel svoj prvi maraton zunaj Kenije. Geoffrey Kipsang Kamworor⁵ je veljal za neverjetnega naravnega talenta. Devetnajstletni nekdanji mladinski svetovni prvak v krosu je danes tekel svoj prvi maraton sploh, vendar je z Berlinom že imel nekaj izkušenj. Leto prej je na tekmi opravljal vlogo zajca za Haileja Gebrselassieja, Etiopijca, ki ga imajo mnogi za najboljšega dolgoprogaša vseh časov. Haile je bil tako navdušen nad Kamwororjevim tekom, da si je takoj drznil napovedati: mladi Kenijec

bo некоč postavil svetovni rekord. Tu je bil še Jonathan Maiyo, ki je tisto leto že imel maratonski čas 2:04:56 in polmaratonski čas 59:02, kar sta odlična dosežka.

Po nekaj kilometrih, ko je bil začetni sunek adrenalina mimo, je Mutai spet začutil pritisk. Kot glavni zvezdnik tekmovanja je verjel – in ni se motil –, da bodo oči tekmecev ves čas na njem. Če bo pospešil on, bodo tudi drugi. Če bo upočasnil, bodo tudi oni. Poskusil se je sprostiti. Spet je molil v mislih. *Bog, veš da se borim. Popelji me do konca te dirke.* Poskusil je odmisлити konkurente in se osrediniti na delovanje lastnega telesa.

Najbolj značilen slog med berlinskimi kandidati za zmago ima Geoffrey Kamworor (kot Mutai tudi on svoje ime izgovarja »džofri« in ne »džefri«). Za maratonce ima relativno krepko postavo, na obrazu pa širok nasmeh z vrzeljo med sekalcema. Na treningu je videti kot bik pred matadorjem. Teče z eno ramo naprej in kot da noge letijo za njim. Na peščeni atletski stezi v Chepkoilelu blizu Eldoreta se pri teku nagiba, za njim pa se dvigajo oblaki oranžnega prahu, kot bi padale bombe v puščavi. Kimetto in Maiyo tečeta bolj vzravnano. Toda medtem ko je Kimettov ravni hrbet videti neudobno in nepremično, Maiyo deluje kar nekako ponosno, kraljevsko.

Geoffrey Mutai je vzor ekonomičnosti.⁶ Na newyorškem maratonu leta 2011 so ga od strani snemali s kamero visoke ločljivosti na 21. milji. V tistem delu tekmovanja je tekel s hitrostjo 4:31 na miljo (2:48 minute na kilometer), kar bi nanese manj kot dve uri za maratonsko razdaljo. Devetminutni posnetek, ki je javno dostopen na internetu, je čudovito hipnotičen. Mutai ohranja hitrost s serijo ostrih udarcev stopala. Pri tem sploh ne zavira in ob

premikanju ni nobenega napenjanja. Roke so sproščene. Teče, kot bi bil na kolesih in ne na nogah.

Opazovanje Mutaija iz mesa in krvi, sproti med tekom, ni nič manj vznemirljivo. Stopala ima obrnjena nekoliko navzven, v bokih je nizko, vsak korak izvleče kar največ iz njegovih meč, njegov trup pa ostaja miren kot cev namerjene puške. Ker je v tako dobri formi, je kar težko ugotoviti, kdaj se je odločil, da bo pospešil. Izdajata ga samo naklon glave nekoliko naprej in frekvenca udarcev ob tla.

Uradni svetovni maratonski rekord, ki je veljal 29. septembra 2012 zjutraj, je znašal 2:03:38 in ga je leto prej v Berlinu postavil Kenijec Patrick Makau. Toda Mutaija ni zanimal čas 2:03:38. Čeprav svojega cilja ni razkril medijem, si ni želel samo izboljšati svetovnega rekorda, ampak ga postaviti čisto drugam, s čimer bi lahko te številke za zmeraj pobrisal iz svoje glave. Njegova glavna motivacija ni bila niti slava niti denar. Moral je teči tako hitro iz preprostega razloga osebne narave: verjel je, da mu je bilo ukradeno nekaj dragocenega.

Mutaijeva zamera je segala 18 mesecev nazaj, v čas bostonskega maratona. Takrat je Mutai spadal med favorite, saj je bil na svojih prejšnjih dveh maratonih v Rotterdamu in v Berlinu obakrat drugi, le nekaj sekund za zmagovalcem. Takrat je bil, v žargonu kenijskih maratoncev, atlet, ki »se pobira«. To pomeni, da postaja hitrejši, in to lahko velja za posamezno tekmovanje ali za celotno kariero. *Začnemo počasi, pravijo, potem pa se poberemo.*

V Bostonu se je Mutai pobral kot nikoli prej. V jutranjem mrazu 18. aprila 2011 je ob lahnem vetrcu v hrbet v napetem finišu premagal rojaka Mosesa Mosopa in v cilj pritekkel v času 2:03:02 – kar je popravilo najboljši čas te proge za skoraj tri minute in je bilo skoraj minuto hitreje od svetovnega rekorda Haileja Gebrselassieja, ki je znašal 2:03:59. Mosopov čas 2:03:06 je bil le štiri sekunde slabši od Mutajjevega.

To sta bila absurdna, skoraj groteskna dosežka. Kljub svoji dolžini je maraton šport drobnih izboljšav – nekaj sekund tu, nekaj sekund tam. Pred Mutajjem še nihče v sodobni eri maratona ni na tak način podrl rekorda. Ameriški velikan maratona, štirikratni bostonski zmagovalec Bill Rodgers, je domneval, da so bile štoparice pokvarjene.

»Neverjetno je bilo,« je rekel Rodgers. »Nekoč⁷ sem tekkel v Bostonu z vetrom v hrbet in imel 2:09:55. On je bil več kot šest minut hitrejši!«

Štoparice niso bile pokvarjene. Toda Mutajjev rezultat se ne šteje za uradni svetovni rekord. Eno od čudaških dejstev profesionalnega tekaškega športa je, da se bostonski maraton ne upošteva pri svetovnih rekordih, čeprav je najstarejši tekmovalni maraton na svetu. Pred letom 2003, ko je mednarodna atletska federacija IAAF oblikovala pravila,⁸ po katerih je tudi na maratonih mogoče meriti svetovne rekorde kot na drugih tekaških razdaljah, so obstajali le »najboljši doseženi maratonski časi«. (Po eni strani je bilo prejšnje stanje ustrežnejše, ker se proge maratonov med seboj razlikujejo, pa tudi razmere na dan maratona so različne.) Predpisi IAAF določajo, da za svetovni rekord veljajo krožne proge, na katerih je start oddaljen od cilja za manj kot 50

odstotkov polne razdalje in na katerih spusta ni več kot en meter na kilometer. Bostonski maraton teče v isti smeri od Hopkintona v Massachusettsu do mestnega središča in večino časa se spušča, zato ne izpolnjuje predpisanih pogojev.

Mutai tedaj vse do ciljne črte ni imel v mislih rekorda in njegove neveljavnosti na tej progi. Boston tradicionalno ne velja za hiter tek. Vsebuje veliko gričkov in na njem ne uporabljajo zajcev. Nihče ne gre na bostonski maraton z upanjem na svetovni rekord.

Med tekom je Mutaijevo računico pokvaril prikaz na vozilu z velikim zaslonom – na njem so bili namreč podatki v miljah in ne v kilometrih, kakor je bil navajen. Na nekaterih drugih semaforjih pa je videl metrske oznake in to ga je zmedlo. (Pri 30 km je odčital vmesni čas⁹ in se začudil. *Hej, kaj pa je to?* Ugibal je, ali lahko verjame številkam, ki jih je videl.) Sam pri sebi je seveda vedel, da je hiter – njegovo telo je bilo v nekakšni prijetni agoniji –, vendar ni imel pojma, *kako* hiter. Zato se je posvetil temu, da prehiti najbližjega tekmeča in zmagaja na tekmi.

Šele ko je pretrgal ciljni trak in objel svojega nizozemskega menedžerja Gerarda Van de Veena, ga je spreletelo, kaj je pravkar dosegel. Pogledal je na semafor: 2:03:02. Noro dober čas. Van de Veen ga je obvestil, da bo ta čas obveljal le kot njegov osebni rekord – da se mu je svetovni rekord izmuznil zaradi tehnikalij. Še več, takoj se je začelo govoriti o vetru, ki je tisti dan pihal s hitrostjo 32 km/h. Ljudje so prikazovali, kakor da bi Mutaija orkan potiskal do ciljne črte. Ne samo, da ni bilo svetovnega rekorda, ob njegovem doseženem času je svetila zvezdica.

Mutai je bil prizadet. Zavedal se je, da je imel tisti dan v Bostonu veter v hrbet. Toda Boston je gričevnat in tudi

klanci navzdol uničujejo noge. In sploh, kje pa so bile zvezdice pri vseh tistih njegovih tekmah, ko mu je burja pihala v obraz? In, kar je še bolj poniževalno, zakaj se ne upošteva, da sta morala z Mosopom ohranjati hitrost brez pomoči profesionalnih zajcev?

Na kratko, verjel je v svoj dosežek, pa naj je pihalo ali ne, naj je bilo gričevnato ali ne. V življenjski formi, gnan s silovito konkurenco, je bil prevzet od duha in je odtekel maraton z nesluteno hitrostjo. Taki dnevi ne pridejo pogosto. Maratonski tek je trd, muhast šport. Mutai je vedel, da se morda nikoli več ne sestavi magična kombinacija forme, razmer in tekme, ki iz njega izvabi takšen tek. In zdaj mu ljudje pravijo, da rezultat ne šteje?

»Boleče je bilo,« je rekel. »Prizadelo me je. Sedel sem in si rekel, da to še ni konec ...«

Mutai se je zaobljubil: še preden se bo tekaško upokojil, bo izboljšal rezultat 2:03:02 na uradno priznani progi v nespornih pogojih. Ko je njegov rojak Patrick Makau septembra 2011 v Berlinu izboljšal svetovni rekord, se Mutai za to ni zmenil. Za seboj je že imel hitrejši tek od Makauovega uradnega svetovnega rekorda in to bo naredil še enkrat. Dve nič dve, za vsako ceno. Nič drugega zanj ne šteje.

Devetindvajseti september je bil ugoden dan za tekmovalca s takšnim namenom. Mnogo dejavnikov se mora uskladiti, da pade svetovni rekord. Eden od njih je vreme. Biti mora hladno, suho, skoraj brez vetra – prav takšno je bilo v Berlinu tistega dne. Gledalci so nosili rokavice in sončna

očala, in pihala je le rahla sapica z jugozahoda. Cesto 17. junija, kjer je Reagan nekoč pozival Gorbačova, naj »podre ta zid«, je prekrivalo svetlorjavo listje, za Brandenburškimi vrati pa se je bleščalo sinjemodro nebo brez oblačka.

Mutai je vedel, da bodo vsi naslednji premiki svetovnega rekorda podžgali staro razpravo o tem, ali ga je mogoče spraviti pod dve uri. Med znanstveniki in ljubitelji se o tem živahno razpravlja, in argumenti o izvedljivosti takega dosežka oživijo vsakokrat, ko pade nov rekord. Za Mutaija so bile te razprave zgrešene, ker spregledujejo bistvo.

Vedel je, da je fizično mogoče odteči 42 kilometrov in 195 metrov v manj kot dveh urah. Verjel je, da je tega sposoben tudi sam. Obenem pa se je zavedal, da glavna ovira niso telesa maratoncev, pač pa struktura maratonskih tekem. Upošteva je to, kako je maratonski šport potekal leta 2012, ni imelo smisla sanjati o teku pod dvema urama. Kajti v tistem času so se najboljši atleti dvakrat letno zbrali v velemestu in pretekli maraton po njegovih ulicah. Mutai je včasih, na oddihu v svoji gorski počitniški hiši, sanjaril, kako bi se lahko ta šport razvijal bolj v smeri doseganja fizioloških omejitev telesa, ne pa iskanja zmagovalcev in poražencev. Vedel je, da so ljudje v pravih okoliščinah zmožni teči še hitreje.

Toda to so bile sanje za kak drug dan. Zdaj je imel pred očmi samo to, kaj lahko v resnici doseže na veličastnih širokih berlinskih avenijah. Pred očmi je imel 2:02 in nekaj sekund.

Vodstvo tekmovanja je bilo kajpak zainteresirano za to, da bi Mutai izboljšal svetovni rekord. Pri takšnem nižnem športu, kot je maratonski tek, odmev v javnosti zagotovo le rekordi. Zato so organizatorji, atleti in Mutaijev

menedžer zasnovali načrt. Zajci bodo potegnili vodilno skupino do polovice poti v 61 minutah in 30 sekundah. Če bo šlo vse po načrtu, bo Mutai tekkel natančno v enakem tempu in končal pri 2:03, če pa bi bil malo hitrejši, bi bil celo pod to znamko.

Za skoraj vsakega maratonca so takšne številke prava nočna mora. Za najboljše tekmovalce je vmesni čas na polovici poti pomemben, ker pove, kaj je mogoče še doseči do konca. Navsezadnje je maraton delikatna vaja v enakomernem razporejanju moči po celotni progi in tekači praviloma dosegaajo najboljše čase, kadar pretečejo obe polovici v enakem tempu ali pa drugo celo nekoliko hitreje. Nenadni porasti ali padci hitrosti so lahko usodni za načrt doseganja rekorda. Na številnih maratonih organizatorji zagotovijo zajce ali narekovalce ritma – druge atlete, ki jim plačajo po nekaj tisoč dolarjev, da odtečejo del proge –, ki vodilnim atletom vzdržujejo želeni tempo, pa tudi nekaj zaščite pred vetrom. Praviloma so zajci plačani po razdalji: nekateri zmorejo do polovice, drugi do 25 km, najmočnejši do 30 ali 32 km. Od tam so tekmovalci prepuščeni samim sebi.

Na pripravljalnem sestanku v berlinskem hotelu Maritim opoldne na dan pred tekmo je bilo potrjeno, da bodo zajci potegnili Mutaija do polovice v času 61:30. Noben tekač v zgodovini še nikoli ni zahteval tako hitrega tempa za prvo polovico maratona, toda drugi Kenijci v sobi niso niti trznili. Najmanj štirje so menili, da lahko zdržijo prvo polovico v tem tempu in vseeno dosežejo dober rezultat. Ko pa so vprašali Jana Fitschena, nemškega maratonca, ki je bil na koncu dolge kariere – med katero je med drugim postal evropski prvak na 10 km –, kaj si misli o tem, je odgovoril z nenavadnim zvokom, nekaj med kašljem in hehetanjem.

Nekaj minut kasneje, po koncu sestanka, je odšel v smehu in odkimavanju. Fitschen je zase upal, da bo prvo polovico odtekel v 67 minutah.

Še deset let prej je bilo samomorilsko razmišljati o tem, da bi prvo polovico odtekli v 62 minutah in pol. Ko je Haile Gebrselassie tekel svoj prvi maraton v Londonu leta 2002, je zajcem naročil prav tak polovični čas – in požel nemalo osuplosti. Prevladovalo je mišljenje, da bi tudi tak tekaški talent, kot je bil Gebrselassie, če bi startal tako hitro, neizogibno obnemogel v drugi polovici, ko bi mu pošle energetske rezerve in bi mu mlečna kislina preplavila mišice. Mislili so, da je meriti na čas 62:30 zanesljiv in boleč način za izgubo denarja.

Eden od Hailejevih tekmecev na londonskem maratonu leta 2002 je bil svetovni rekorder Khalid Khannouchi, Maročan, ki je leta 2000 dobil ameriško državljanstvo. Ko je Khannouchijeva žena Sandra slišala za Hailejev načrt, je bila menda tako razdražena, da na usklajevalnem sestanku pred tekmo ni mogla skriti čustev. Ni govora, je rekla, da se bo njen mož pridružil temu idiotskemu začetnemu tempu. Toda na polovici je bil Khannouchi kljub vsemu ob Haileju in še enem izzivalcu, Paulu Tergatu. Očitno ga tempo ni izmučil. Nazadnje je Khannouchi zmagal in postavil nov svetovni rekord s časom 2:05:38.

Po letu 2002 so se v svetu maratona dogajale čudne reči. Ne samo, da so rekord popravili še za dve minuti. Tek na tej razdalji je postal nekaj povsem drugega. Leta 2012 elitni tekači maratona niso več imeli za vzdržljivostno preizkušnjo. Zdaj je bil to hitrostno-vzdržljivostni dogodek. Najboljši na svetu so bili po besedah ameriškega komentatorja Tonija Reavisa »premočni za to razdaljo«. Trenerji

so to pojasnjevali z analogijo iz avtomobilizma. Nekoč so maratonce potrebovali dizelski motor. Zdaj so najboljši med njimi imel turbodizelskega. V sebi so združevali strahansko vzdržljivost in uničujočo hitrost.

Po petih kilometrih od startne črte v Berlinu je prišlo do katastrofe. Pokvaril se je zaslon na vodilnem spremljevalnem avtomobilu. Kazal je hitrost dve minuti in 50 sekund za kilometer. (Tak tempo na celem maratonu bi pomenil končni čas 1:59:33.) Toda vodilna skupina je dejansko tekla s tempom tri minute na kilometer, kar bi na koncu zadostovalo zgolj za 2:06. Nekaj časa atleti niso opazili, da dobivajo napačno informacijo. Maiyo je kasneje povedal, da so se v prvem delu teka zavestno držali nazaj, ker so zaradi pokvarjenega zaslona verjeli, da tečejo prehitro. Ni se jim zdelo nemogoče, se je spominjal, da drvijo v tempu 2:50 min/km. Vsi člani skupine so sicer že tekli v tempu 2:40, vendar je bilo to takrat, ko so tekmovali na polmaratonih in prihajali v cilj prej kot v uri.

Danes ni jasno, kdaj so zajci in Mutai opazili napako. Vodilno skupino so spremljali vsaj trije motocikli, na katerih so bili organizator tekme Mark Milde in dva menedžerja atletov – Van de Veen iz podjetja Volare Sports, zastopnik Mutaija in Kimetta, ter Valentijn Trouw iz podjetja Global Sports Communication, ki je zastopal Maiyo in Kamwororja. Menedžerju ni dovoljeno komunicirati s svojim varovancem med tekmo, lahko pa opozori organizatorja o okvari na zaslonu. Vsaj eden od zajcev je nosil tudi uro z GPS-om.

Kakorkoli so že izvedeli, vodilni tekači so se problema zavedli nekje med petim in desetim kilometrom in zato pospešili tempo. Zaostanek bi jih tedaj že lahko stal rekorda. Že mogoče, da bodo izgubljeni čas nadomestili kasneje, toda cena za to bi utegnila biti previsoka. Pozneje bi morali močno pospešiti in ob dramatičnih spremembah hitrosti so rekordni poskusi praviloma neuspešni.

Seveda Mutai ni razmišljal tako. Maratonci morajo razmišljati prožno. Namenil se je nadomestiti izgubljene sekunde. Nekaj tega je postoril do polovice, ko so z vmesnim rezultatom 1:02:12 za nameravanim časom zaostajali še 42 sekund.

Ko je povedal kasneje, se je šele na polovici zavedal resnosti izziva, ki je bil pred njim. Ker je prvo polovico odtekel prepočasi, je slutil, da je priložnost za maraton pod 2:03 tako rekoč že splavala po vodi. Še vedno pa je verjel, da lahko popravi Makauov svetovni rekord pri 2:03:38. Da bi mu to uspelo, bi moral drugo polovico odteči v času 61:26. Le dva atleta v zgodovini sta drugo polovico maratona pretekla tako hitro. Prvi je bil Brazilec Ronaldo da Costa v Berlinu leta 2003, ko je bila prva polovica precej počasna. Drugi je bil sam Mutai na tisti vetrovni bostonski dan leta 2011. Vprašanje se je glasilo: je danes Mutai tisti pravi? Je še vedno atlet, ki je presunil maratonski svet leta 2011?

Vendar si Mutai ni razbijal glave s tem. V prejšnjih tekmovaljih se je že izkazal kot zagrizen borec. V naslednjih desetih kilometrih, ko se je proga neznatno vzpenjala, je stisnil zobe. Kot je bilo načrtovano, sta dva zajca odpadla pri 25 km, tako da je imela skupina na voljo le še enega, Victorja Kipchirchirja, ki je sicer treniral skupaj z

Mutaijem. Tempo se je nekoliko dvignil. Jonathan Maiyo je začel zaostajati. Skupina ga je kmalu pustila za seboj. Novi tempo je bil prehud tudi za Geoffreyja Kamwororja, ki je bil na svojem prvem maratonu. Izgubil je stik z vodilnimi. Zadnji zajec Kipchirchir je, po načrtih, odstopil na tridesetem kilometru.

Ostala sta le še Kimetto in Mutai, poravnana pred zadnjo četrtino teka. Kot sta to pogosto počela na treningih okoli tabora na kenijskih gričih na višini nad 2700 m, sta se medsebojno spodbujala. Od 30. do 35. kilometra je dvojica tekla 14:18, kar je bilo absurdno hitro. (Preteči ves maraton s to hitrostjo bi pomenilo dosežek 2:00:40.) Mutai je prevzel vodstvo, njegov vzravnani varovanec mu je tesno sledil. Mutai je spustil glavo na svoj značilni način, obraz pa se mu je zresnil, kot bi hotel reči »Zdaj pa zares«.

V njegovem telesu je vrvelo.¹⁰ Njegovo levje srce je utripalo s 160 udarci na minuto. Pljuča so zajemala skoraj dva litra ob vsakem vdihu. Vsako sekundo je naredil tri korake. V njegovih celicah je potekal kompleksen proces,¹¹ ki je zagotavljal moč srcu, pljučem in nogam – izgorevanje in ponovno sintetiziranje adenozin trifosfata (ATP), ki ustvari trikrat več toplote kot energije. Zato mu je bilo vroče, zelo vroče. Telo je izgubljalo tri litre tekočine na uro in je bilo prekrito z znojem. Mlečna kislina se mu je sproščala v mišice. Vse v njem, razen zavesti, je kričalo: *Prenehaj!* On pa je vseeno tekal.

Kakšen je občutek pri tako hitrem teku tako pozno na maratonski progi? Mutai ga je opisal kot »notranji boj« – kot da je telo v sporu samo s seboj. Neki drugi nekdanji tekač je rekel, da je tako, kot bi potopil roko v lonec

z vročo vodo. Moraš jo držati v vodi, ki postaja vse bolj vroča. Če jo izmakneš iz lonca, si izgubil tekmo.

Mutai je seveda vaje takih občutkov. Pred vsakim pomembnim maratonom trenira štiri ali pet mesecev in preteče približno dvesto kilometrov tedensko. To pomeni, da v tem procesu treninga preteče razdaljo zračne črte med New Yorkom in Los Angelesom. In ta trening je surov – gor in dol po hribih, visoko nad morjem, po slabih cestah. Veliko treningov je, kot pravi, hujših od tekme. Pravzaprav je na tekmi naravni napor za poganjanje njegovega telesa na hitrosti 21 kilometrov na uro ublažen z radostjo, ki mu jo dajejo tekme. Kadar trening Mutaiju omogoči, da vdahne duha, je tekma en sam izdih olajšanja.

Ne glede na to, kako dobro je bil Mutai pripravljen, na tekmah pride do trenutkov, ko mora za dodatno moč pobrskati najgloblje, kar se da. Tak trenutek je prišel na polovici teka v Berlinu. Pozneje se je spominjal, da je v tem trenutku stiske vsrkaval energijo občinstva ob progi. Rekel je, da je začutil, da ga ljudje ljubijo, in bil je odločen, da jim naklonjenost povrne s herkulskim naporom – da bo zavestno prezrl signale, ki mu jih je pošiljalo telo. »Žrtvoval sem se,« je povedal.

Pri petintridesetem kilometru je kazalo, da se je žrtev splačala. Kljub ponesrečenemu začetku sta bila tako Mutai kot Kimetto na dobri poti do svetovnega rekorda. Treba je bilo le še zdržati do konca. Če bi zadnjih 7,2 km teka odtekla v tempu 2:56 – kar se je glede na dotedanji potek zdelo povsem mogoče –, bi eden ali drugi postavil svetovni rekord.

Morda je bilo neizogibno, da jima ni uspelo. Čudežna pospešitev sredi tekme je terjala davek in pri štiridesetem

kilometru sta, opazno počasnejša, zaostajala osem sekund za rekordnim tempom. Mutaijeva zadnja desna stegenska mišica se je zakrčila – to je imel za posledico zdrsa na blatnem madežu, ko je doma treniral v neprimernem deževnem vremenu. Bolečina se je razširila do boka in v hrbet. Obupno si je želel ustaviti se. Verjel je, da če bi se ustavil zgolj za sekundo, bi bilo njegove tekme konec. Ni se mogel ozreti niti na levo niti na desno. Bolelo ga je tako močno, da se na štiridesetem kilometru ni mogel skloniti po plastenko vode. Pri tem pa je Kimetto – pokončno in na videz v boljšem stanju – tekkel tesno za njim.

V zadnjih dveh kilometrih je nesrečni par razmeroma počasi tekkel po lahnem vetrcu. Bila sta na poti do dobrega, vendar ne rekordnega rezultata. Množici v ciljnem delu je ostalo vsaj še napeto pričakovanje, kateri od obeh bo prevladal na koncu. Skozi Brandenburška vrata sta Mutai in Kimetto pritekla z ramo ob rami. Štiristo metrov pred ciljno črto je med gledalci završalo v pričakovanju končnega sprinta.

Toda tega ni bilo. V finalu bi zadnji sunek kateregakoli od obeh mož odločil tekmo, vendar je Kimetto cilj dosegel v istem slogu, kot je tekkel od začetka: tik za svojim kolegom. Mutai je slabotno dvignil roke, ko je prečkal cilj v času 2:04:15. Njegovo proslavljanje je spominjalo na boksarja, čigar nasprotnik je obsedel na stolu, ne pa na krik bojevnika, ki je opravil s sovražnikom. Nekaj sekund za tem sta se tekmeča šepajoče objela.

Zakaj ni bilo sprinta? Razlogov je nešteto. Če bi Kimetto premagal svojega partnerja na treningih, bi lahko Mutai izgubil glavno nagrado maratonske serije v znesku pol milijona dolarjev – te nagrade Kimetto nikakor ne bi

mogel osvojiti sam, saj je bil to njegov prvi maraton. Še več. Kimetto ni bil samo partner pri Mutaijevih treningih. V prejšnjih letih mu je Mutai tako kot mnogim drugim v vasi, kjer so trenirali, finančno pomagal. Če bi Kimetto odsprintal mimo svojega mentorja pod Brandenburškimi vrati, bi bili na izgubi vsi v tisti vasi. Ker pa je Mutai zmagal, je imela od tega korist vsa vas (in še drugi). Maratonci niso le atleti, temveč so prava mala gospodarstva.

Neizgovorjeni sporazum med atletoma je bil razviden vsem, ki se malo bolj spoznajo na ta šport. Ko pa so novinarji o tem vprašali Van de Veena, je ta vzrotil: »Nobenega sporazuma ni bilo!«

Dobesedno vzeto je bila Van de Veenova izjava morda resnična – ni nujno, da je bilo med atletoma izgovorjeno karkoli. Kimetto je tih in zadržan, ni pa neumen. Mutai je povzel, da sta bila na koncu oba na smrt utrujena in nobeden ni mogel potegniti. Lahko da je to res. Verjetno bi vztrajal, da je res. Nikoli ne bomo izvedeli.

Končni čas 2:04:15 je bil najboljši čas, dosežen v letu 2012. Že drugo leto zapored je bil najhitrejši maratonec na svetu. Toda ta statistični podatek ga ni potešil. Kljub vsemu je po tekmi dajal avtograme in se smehljajal fotografom. Berlin je zapustil z nezgrešljivim občutkom neizkoriščene priložnosti.

Drugo poglavje

SANJAČI MED NAMI

Kot se spominja Mike Joyner, so sanje o maratonu pod dvema urama zaživele nekega mačkastega dne decembra 1977 v Tucsonu v Arizoni. Joyner je bil devetnajstletni dodiplomec na univerzi v Arizoni: visok, suhljat, bister ko hudič in popolnoma nezainteresiran za akademsko kariero. Kot se spominja, so bile njegove tedanje prioritete atletika, preganjanje deklet in pivo – ne nujno v tem vrstnem redu. Odločil se je, da bo pustil študij in opravil testiranje za poklic mestnega gasilca v Tucsonu.

Neke noči pred tekom na deset kilometrov v katoliškem misijonu San Xavier del Bac, južno od Tucsona, je Joyner nekoliko preveč pogledal v kozarec. Na tekmi se je pojavil prekrokan in temu primerno je tekmoval. V zadnjem kilometru¹² ga je dohitel podiplomski študent Eddie Coyle, soliden srednjeprogaš, vendar tekmovallec, ki bi ga Joyner v normalnih okoliščinah zlahka premagal.